

לענין הלכה

הערות מעשיות בהל' שביעית, הל' שבת

גליון 350

גליון זה מודפס לעורך לב המעיין בלבד ולא לסמוך עליו למעשה

הל' שביעית 'והשביעית תשמטנה ונטשתה' (פ' משפטים)
 עם תחילת זמן גידול הפירות, שמתחילים להופיע פירות שביעית בשוק, מובאים כאן דברי גדולי הפוסקים האם פירות שגדלו אצל אלו שאינם שומרים שמיטה רח"ל נאסרים באכילה (שמור ונעבד).

פירות שמורים

הנוהג בפירותיו מנהג בעלות - הרי הוא עובר על מצות עשה. **איסור "שמור"**: פ' בעל השדה לא הפקיר פירותיו לציבור בשנת השמיטה. יש אומרים שיש איסור אכילה (מד"ת) וכן דעת ר"ת^א שהפירות אסורים באכילה, ודעת הבעל המאור ראב"ד והגר"א שמתירים באכילה.

דעת החזון איש בענין פירות שמורים

החזון איש בסדר השביעית (ס' כו סדר השביעית אות א ד"ה עבר ושם אות ה מן האמור וכו') פסק כהראשונים שפירות מהמשומר אסורים באכילה. וכן כתב גם בס' ט (ס"ק יז ד"ה תבואה ופירות) ובס' כא (סוף ס"ק יח). אולם בסימן י' (ס"ק ו ד"ה ואתרוגין) כתב **החזון איש** דאתרוגים של שביעית אף על פי שמשמרים אותם באיסור אין הפירות נאסרים.

ובסדר השביעית שנדפס ע"י ר"ז שפירא השמיט איסור שמור (ע' דרך אמונה פ"ד הכ"ד ציה"ל אות שיח). **ובקובץ אגרות** (ח"ב מכתב קסב) כתב **החזון איש** דפירות שמורים מותרים באכילה. **ובדרך אמונה** (פ"ד הכ"ד ציה"ל ס"ק שיז) הביא דלמעשה היה מורה מרן להקל. אלא שכתב **הדרך אמונה** דהמחמיר תבוא עליו ברכה, שהרי בכ"ד כתב **החזון איש** לאסור. ובענין סתירת **החזון איש** בענין זה ע' דברי הקה"י זצ"ל (קריינא דאגרותא ח"א מכתב קמז) שהורה היתר ליחיד השואל, אבל להתיר בסיטונות לכל הציבור כולו ראה בזה קלות בשמירת תורה"ק ע"ש). ע"ע בס' שערי שביעית (עמ' תרצ).

דעת שאר פוסקים אחרונים לענין 'שמור'

ע' מנחת יצחק (ח"ח ס' צה) שכתב יונדע **שהחזון איש** סמך על המקילין במשומר בשביעית. אמנם אנו נוהגים כפי"ק ת"י מחמירין מאד שכ"פ הגאונים זלה"ה שלפנינו כנודע. וכך מסורת הבד"ץ עדה החרדית ירושלים (ראה כרוז הנדפס ב'דבר השמיטה' מדרוך הכשרות של הבד"ץ לשנת השמיטה).

ובס' **משמרת השביעית** (פ"א הערה 16 ובקונטרס אוצר בית דין עמ' כח) הביא שכמה מגאוני ירושלים התירו. ובס' **הנהגות ופסקים** של מרן הגר"ח זוננפלד (ירושלים, הלכות חלה תר"מ ושביעית סע' יא) נכתב, ירבינו דייק מדברי רבו **המהרי"ל דיסקין** זצ"ל ששמור אינו נאסר בשביעית. וע' **ספר שמיטת קרקעות** (פ"א הערה פג-פד) שהאריך לברר מנהג ירושלים.

ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א ס"ק קפו) הכריע להלכה שמותר. **ובשו"ת מנחת שלמה** (ח"א ס' מד) כתב 'שנוהגים כהכרעת האחרונים להקל בזמן הזה באיסור משומר ונעבד' וכן פסק **בשו"ת אור לציון** (יו"ד ס' כז אות ד). וע"י **משפטי ארץ** (פ' י"ט ס' י"ג).

וכתב **במשנת הגר"ש** (עמ' נח מהדורת תשע"ה) מי שלא הפקיר פירותיו בשביעית אלא שמרם בתוך ביתו, יש האוסרים את

^א הובא בתוס' ראש השנה דף ט' ד"ה וקציר, סוכה לט ועוד. דעל זה נאמר "ראת עניי נזירך לא תבצור שלא תבצרם כלל, וכן דעת בעל המאור בסוכה לט ע"ב והראב"ד שם בפי' לתורת כהנים [ולומד מפסוק "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, שמותר לאכול רק מן השבת] וכן גר"א שנות אליהו (פ"ח מ' ו').

הפירות באכילה, ויש מתירים, ולמעשה יש להחמיר שלא לאכול פירות אלו. ודעת **החזון איש** שאפשר להקל שמותר באכילה, ומי שיכול להחמיר תבוא עליו ברכה. ומנהג ירושלים שפירות שנעבדו אסורים באכילה². גם לדעת המתירים, אסור לקנות מזה ששימר שקנסוהו חכמים על כך ורק במתנה מותר לקבל ממנו (ע' **חזון איש** ס' ס"ק ה)

◀ **שאלה לעיון**: אחד שלא ידע הלכה זו שצריך להפקיר פירות שביעית ולא תלה פתק בדירתו שזה הפקר ועכשו חוזר בתשובה ותולה פתק שזה 'הפקר' יש לעיין האם יש חובה לציין שיש בזה חשש איסור של 'שמור' (כיון שיש מחמירין בדיעבד).³

המתארח אצל מי שאינו שומר שמיטה

שאלה: המתארח אצל אנשים ששומרים על כשרות אך אינם שומרים על שמיטה האם מותר לאכול פירות שביעית?
תשובה: **פירות**: המחמיר בשמור ונעבד (ע' לעיל), לא יאכל פירות אלא כשיודע שלא נעשה בהם עבירה. [איסור פירות שביעית מתחיל רק באמצע שנת השמיטה, לא על פירות שגדלו בשישית].

עבר זמן ביעור: לאחר זמן הביעור של כל מין אסור לאכול פירות וירקות וכו' שלא נתבערו בזמנם כיון שפירות אלה אסורים באכילה, כמו כן אין לאכול תבשילים שהתבשלו עם פירות אלה או שנתבשלו בכלים שנתבשלו בהם פירות אלה (וכנ"ל באיסור ספיחים) (ע' מס' שביעית פ"ט וע' כל זה **במשפטי ארץ** פ' כ"ז) [ובמקרה הצורך יעשה שאילת חכם].

המתארח: אין לאכול ירקות, קטניות ותבואה שיש עליהם חשש ספיחים, וכן לאכול בשר ודגים שנתבשלו ביחד עם ירקות של שביעית. [איסור זה מתחיל כבר בתחילת שנת השמיטה, ויש מקילין בתחילת השנה].

יין של היתר מכירה

שאלה: קנה בקבוק יין יקר והניח על השולחן בתחילת שבת ולפני קידוש שם לב שהיין מ'היתר מכירה', האם היין מוקצה?
תשובה: נחלקו הפוסקים האם 'שמור ונעבד' אסור בדיעבד, [ולפי הכרעת הפוסקים כגון יין של היתר מכירה נחשב 'שמור ונעבד']⁴. ומנהג ירושלים והעדה החרדית לאסור (ואם נוהגים שזה איסור גמור אז יש לדון משום מוקצה). ע' **ארחות שבת** (פ' י"ט ס' ר"י"ד-ר"ט"ו) וע' לעיל שדעת **החזון איש** להקל בדיעבד בשמור ונעבד. אכן אם כבר עבר זמן הביעור של יין (פסח במוצאי שביעית) ולא ביערו היין נאסר גם לדעת **החזון**

² כן נהגו בירושלים מימות מהרי"ל דיסקין, וכן מנהג כיום בירושלים לאסור מן הדין (שם הע' ד') בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל.

³ שהרי יש אוסרים לאכול דבר שמור וכנ"ל. וע' משפטי ארץ פ"ט סע' יד שהביא מס' חזון איש ס' י' ס"ק ה ד"ה דעת דכתב "יואפשר דמה שגדל בעת השמור אסור ומה שגדל בעת שהפקיר לא נאסר אלא מחמת התערובת האסור המעורב בו. ואם הפקיר אח"כ ורבו הגידולין של היתר אפשר שחוזר להתירו כדן רבו גידולין של מוצאי שביעית נדרים נח ב". ויש לעיין האם במקום כבוד הבריות אינו צריך לבייש עצמו ברבים ולכתוב על המודעה שנכשל באיסורי הפקר בשביעית. אכן באיסור לפני עיור להכשיל אנשים באכילת פירות שמורים לאלו שמחמירים בזה, על הצד שגם בכי האי גוונא איסור לפני עיור מדאורייתא יל"ע בזה, שבד"כ לא מצינו היתר כבוד הבריות באיסור דאורייתא, אא"כ הוא גנאי גדול באיסור תורה בשב ואל תעשה, ע' משנה ברורה בהלכות ציצית בענין נפסלו הציצית בשבת וברשות הרבים או בבהכ"נ בסי' יג ס"ק ט' וס"ק טו. ואכמ"ל.

⁴ ועצה טובה לזה שיכתוב בנוסח לא ברור "הפירות בחצר הפקר, (יתכן חשש שמור, ויעשה שאלת חכם).

⁵ דרך על ירקות של 'היתר מכירה' יש איסור ספיחין לאסור לגמרי.

נקיון בית הכסא: כתב המשנה ברורה (סי' ג ס"ק כא) כתב בהגהות רבי עקיבא איגר בשם ספר החסידים: כשיוצא מבית הכסא יראה המקום שישב עליו שלא יהיה טינופות, שמא יבוא חבירו פתאום בלילה וישב עליו, עכ"ד.

נקיון בית הכסא בשבת, ע' בארחות שבת (ח"א עמ' תז הע' צט) בענין שימוש במברשת: מצוי שאין זיפי המברשת הזו צפופים ואין בה איסור סחיטה. ובאופן שיש חשש סחיטה הביא ממגילת ספר (סי' ז אות ד') שכתב דיש מקום להקל ולהשתמש במברשת לניקוי בית הכסא בשעת הורדת המים.² וכן מותר לנקות עם טשוי למעלה ממקום המים [באופן שאין חשש סחיטה במים].

הל' מוקצה בשבת המצויות הכנות האחרונות לפני שבת

מהכנות האחרונות לקראת שבת הוא לבדוק סדר חפצי המוקצה שכל דבר יהא מונח במקומו, כגון ארנק, טלפון, שלט, כלי כתיבה, ועוד כלים חשמליים. וראוי לשים לב בסידור כלי בישול (מחבתות, וכדו') שלא יהיו מונחים במקום שיצטרכו להזיזם בשבת, כי הרי הם כלי שמלאכתו לאיסור, וכן סירים לדעת הרבה מהפוסקים כמו שיבואר להלן. ומצוי שמניחים כלים כאלו מעל הכיור במקום ייבוש כלים, או בארון במטבח, ובשבת כשרוצים להוציא משם כלים (או להניח שם כלים אחרים לייבוש), נאלצים להזיזם (ואסור אא"כ מזיזם לצורך גופם ומקומם).

טלטול קדירות ומחבתות בשבת

קדירות שיש בתוכן תבשיל: קדירות שיש בתוכן תבשיל הרי הן טפלות לתבשיל ומותרות בטלטול (ע' גמ' שבת קכג בענין מדוכה).
טלטול קדירות וקניניות: קדירות ומחבתות שמשמשות בהן רק לבישול ואין רגילים לאחסן בהן את האוכל לאחר הבישול וגם אין רגילים ליתן בהם מאכלים שלא התבשלו בתוכם – דינן ככלי שמלאכתו לאיסור, ואין לטלטלן אלא לצורך שימוש בהן או לצורך מקומן (שש"כ פ"ב סעי' טו) ארחות שבת (פ"ט סעי' לח).
ודבר זה מצוי בעיקר במחבתות שהן מוקצה בשבת כיון שאין רגילים לאחסן בהם דברים, ולכן אם חימם מאכל סמוך לשבת, צריך לזהר להניחו במקום שלא יכשל באיסור טלטול מוקצה. וכן אם מונחים בארון מטבח במקום שיצטרך להוציא משם כלים אחרים יזהר שלא יהיו מונחים במקום שיצטרך להזיזם.

טלטול קדירות בשבת

קדירות שרגילים ליתן במקורם ולאחסן בהן את התבשיל, ולפעמים נמשך אחסון זה כמה ימים, נחלקו פוסקי זמננו האם נחשב שעיקר הכלי הוא 'מלאכתו לאיסור' ואסור לטלטל הקדירות לצורך גופו ומקומו, או כיון שמשמשות בכלי לאחסון הוה ככלי שמלאכתו להיתר. וע' בארחות שבת (פ"ט סעי' הערה סב) שכתב להחמיר בזה, ע"פ ס' חוט שני (ח"ג פמ"ו) הואיל וסו"ס עיקר יעודה של הקדירה הוא לבישול ויש לדון זאת ככלי שרוב מלאכתו לאיסור (אולתן מהו עיקר שימוש, ולשם מה ייצרו את הכלי ולשם מה רגילים לקנותו, וודאי שדעתם לייצר כלי לבישול ודעת הקונה לא לקנות כלי לאחסן בו מאכלים אלא לבשל בו, ולכן, בזמן שהכלי ריק מן המאכל דינו ככלי שמלאכתו לאיסור, שהמ"ב (שח ס"ק י) דן אותו ככלי שמלאכתו לאיסור). וכן הובא בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל לאסור (סי' שלמי יהודה פ"ו הע' יב) וכן ע' בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' קכז אות ג').
ובשש"כ (שם) מבואר שדעתו להקל בזה (וכנראה הטעם כנ"ל שכיון שיעוד הכלי הוא גם לאחסון אינו נחשב ככלי שרוב מלאכתו לאיסור).

מכסה הקדירה: דין מכסה הקדירה כדין הקדירה עצמה, שאם דינה ככלי שמלאכתה לאיסור גם המכסה נידון כן (שש"כ שם) ארחות שבת שם סעי' מ ע"ש בהערה).

לתרומות הערות והארות – 089285647

נא להשאיר הודעה (מ. הרסקין מודיעין עילית)

ניתן לקבל הגיליון במייל: g089285647@gmail.com וכן הגיליון ללמוד ולקיים על סדר הדף היומי

"קו בארבע אמות" 0722-549-661

דף היומי: ענינים מעשיים - שלוחה 1,2
שיעור יומי על הל' שכנים בשלוחה 6,8

¹ בדבשעה שיש ריבוי מים אין הוא צריך לסחיטת המים מהמברשת והו"ל פ"ר דלא ניחא ליה, וגם מצטרפת שיטת הראב"ד בספוג שיש לו בית אחיזה דהוי כמריק מכלי זכוכית, והכא עדיף טפי דהוי סחיטת שער שאינן בה אלא איסור דרבנן.

איש, ולכאורה הוה מוקצה.

ולדעת השו"ע (סי' שיא סעי' ח והמ"ב שם) דטלטול בגופו מותר באיסור מוקצה. אפשר להזיז את הבקבוק שלא כדרך או את השולחן על ידי אחורר ידיו וכדו', והחזון איש (או"ח סי' מז ס"ק יב – יג) אסר לטלטל מוקצה כלאחר יד או בגופו.¹

יין של היתר מכירה אחר זמן הביעור: יש לברר במי שבא לידו בקבוק יין של היתר מכירה לאחר זמן הביעור אם יש לזה תקנה שהרי אינו מתקלקל מאלו. ושמענו מרבני בהמ"ד בהתישבות בהלכה שניתן לשופכו, וכדעת הראשונים שביעור היינו לאבדו מן העולם (וכן ע' דברי החזון איש קונטרס סדר השביעית (הודפס בסוף ספר דרך אמונה כלל י') שכתב "עבר ולא ביער הפירות בזמנם, נאסרו הפירות, וצריך לאבדם מן העולם על ידי שריפה או קבורה או שאר דבר המאבדם" (וכן ע"ש שם בכלל ד' בענין פירות נכרי לאחר הביעור)).

וכל זה יבואר בספר 'לענין הלכה' על הלכות שביעית ופרוזבול שיצא לאור בקרוב בעז"ה.

נתקל בשדה חבירו בשביעית (פ' משפטים)

שאלה: מי שנכנס לשדה חבירו לקחת פירות הפקר של פירות שביעית והוזק ע"י בורו של בעל הבית האם חייב בעל הבית לשלם עבור ברה"ר או הוה כבור ברשותו שפטור?

תשובה: החופר בור ברשותו ונכנס שם אדם או שור שלא ברשות והוזק בבור – פטור. אך אם נכנס ברשות אבל לא קיבל עליו שמירה, יש אומרים שזה שנוי במחל' הפוסקים האם חייב, (ערך השולחן ח"ו"מ סי' ת"י ס"ד). וע"ע בפתחי חושן (הל' נזיקין עמ' רכו בהע') להג"ר יעקב בלויא זצ"ל שנטה לומר שכל שידוע שאדם אחר נמצא במקום שיש בור פתוח, חייב להודיעו, ואם הוא בור שלו חייב לכרו"ע ואין זה תלוי במחל' הפוסקים, אך נשאר בצ"ע.¹ ולכן בנידון דידן היה מקום לומר שצריך להודיע על הבור, וכל שכן בשביעית דחבירו בעל כרחו נכנס לרשותו לקחת פירות שביעית, והוה דמי לבור ברשות הרבים וחייב על הזיקו. דבשביעית לא רק הפירות בלבד הם הפקר, אלא גם השדה נעשה הפקר לצורך לקיטת הפירות (נדרים מב' ר"ן שם ע' רמב"ם פ"ד - כ"ו חזון איש סי' כ"ו סדר השביעית סק"א).²

עניני צניעות (דיבור בבית הכסא איסור דיבור בבית הכסא)

העיר ת"ח חשוב אחד שליט"א שיש נכשלים באיסור דיבור בבית הכסא ומדברים שם בפלאפון. וכתב הרמ"א (סי' ד בהל' בית הכסא) "ולא ידבר שם"¹ וכתב המשנה ברורה (שם ס"ק ד ד"ה לא ידבר) ואם הוא לצורך גדול אפשר שמותר לדבר כל זמן שאינו נפנה עדיין, אבל בעת שנפנה, אף לצורך גדול אסור (רמב"ם הל' דעות פ"ה). ואם אי אפשר לסגור הדלת ואיש אחר רוצה לכנס ינחרו זה לזה ולא ידברו. עכ"ד [אך מבואר שלצורך גדול כגון שיש ילדים לבד בבית שצריכים עזרה, אז מותר אם זה לא בשעה שנפנה].

והנכנס לבית הכסא שלא על מנת לעשות צרכיו אלא לדבר אחר כגון לתקנו וכדו', ע' בס' דעת נוטה (ח"א עמ' צא) שמעיקר הדין מותר לדבר, אבל אין ראוי לעמוד ולהאריך בדברים במקום זה, עכ"ד.

וביאר בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סי' סא), שמה שכתב השו"ע לקמן (סי' פה ס"ב) שמותר לדבר דברים של חול בבית הכסא, היינו רק קודם שנפנה, ולצורך גדול, עכ"ד.

¹ ויש לעיין לענין יין מרמת הגולן ושאר מקומות שהם ספק ארץ ישראל האם ניתן לצרף זאת להתיר טלטול בשבת.

² והשו"ע ח"ו"מ סי' שצ"ח פסק כרבי שאינו חייב עד שיקבל עליו לשמור והרמ"א פסק כרבנן. הכניס פירותיו או שורו ברשותו והוזקו ע"י בהמת בעל הבית. נחלקו הפוסקים, שבעל החצר פטור אא"כ קיבל עליו בפירוש ולעלו הפירות או השור (שו"ע סימן שצ"ג סי' ו', שצ"ח סי' ה'), דכל שלא קיבל עליו לשמור אמרנין שלא נתן לו רשות ויתחייב בנזיקין, וע"י בחזון איש ב"ק סי' ד' סק"א אם גם בבהמה יש לחלק בין הזיק והוזק).

³ או במחל' רבי רבנן.

⁴ ע"י השלמה בדף נא ותוסי ר"י דף נג אך ע"ע בתוסי' מז: ד"ה ואימא.
⁵ ולא דמי לנכנס למרחץ והוזק - דהנכנס למקוה והחליק במים וניזוק - אין מקום לחייב את בעל המקוה, ואפילו לדעת הפוסקים שהנכנס ברשות חייב, משום דלא שייך בזה קבלת שמירה, שכל הנכנס יודע שיש שם מים ועלו להזהר בעצמו, ואין בעל המקוה חייב אפילו להודיע שאינו מקבל שמירה (פתחי חושן שם) אך מ"מ בהרבה מקוואות תולין מודעה 'יסכת החלקה - יש ללכת נעלים' וכי' למנוע מכשולות.

⁶ ובטעם האיסור דיבור בבית הכסא כתב השו"ע הרב (מהדו"ת סי"ב) שהוא משום צניעות, ובספר חרדים כתב (פמ"ו סי"ז) שהוא משום סכנה של שדים המצויים שם.

⁷ מקור הרמ"א מהאור זרוע ח"א סי' קלו וז"ל אסור לספר בבית הכסא משום צניעותא עכ"ל.